

ANSCARI M. MUNDÓ, UN ERUDIT CATALÀ UNIVERSAL

Montserrat Tudela i Penya

Manuel Mundó i Marcet, (Barcelona 1923), es va formar a l'abadia de Montserrat, on fou monjo del 1939 al 1967; és doctor en història de l'Església i en història general, i llicenciat en arqueologia i art cristians per les universitats de Roma i Barcelona. Fou nomenat pel papa Pau VI membre del Consell d'Aplicació de la Reforma de la Litúrgia decretada pel Concili Vaticà II.

És membre de l'Institut d'Estudis Catalans des del 1971, de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona des del 1987, així com del Comitè Internacional de Paleografia Llatina (1975), de l'Institutet for Sammenlignende Kulturforskning d'Oslo (1961), de la Société des Antiquaires de France (1980) i de la Medieval Academy of America (1986). Del 1987 al 1990 fou director de la Biblioteca de Catalunya. Facultatiu de l'Estat a l'Arxiu Reial de Barcelona (ACA), va ser el director fundador de la biblioteca de la UAB i director de la Biblioteca de Catalunya. Forma part del *bureau* de la Unió Acadèmica Internacional, en representació de l'IEC, i és membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. El 1991 li va ser concedida la Medalla Narcís Monturiol, i el 2000, la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya.

Ha publicat més de 140 treballs d'investigació historicoliterària, crítica textual, paleografia i codicologia, entre els quals cal esmentar la classificació i datació dels *Codices Regularum* llatins dels segles V-IX, l'edició del text jurídic català més antic (versió del *Llibre jutge*, segle XII), el fragment de litúrgia romana, amb notació musical, més antic de Catalunya (segles IX-X), una tesi sobre els documents en pergamí més antics de la península Ibèrica (segle VII), d'origen probablement català, alguns palimpsests i diversos treballs sobre Oliba i la seva època.

El Dr. Mundó ens rep en el seu estudi, un veritable *scriptorium*. Parlem de l'abadia de Montserrat, l'Arxiu de la Corona d'Aragó, i el Museu Episcopal de Vic, i de la cultura catalana, des dels seus textos més antics, d'algunes institucions culturals, i també de la situació actual de la nostra nació.

Anscari Manuel Mundó o Manuel Mundó?

Anscari és el nom de monjo que em van posar en ingressar a l'abadia de Montserrat, on vaig ser des del 1939 fins al 1967, i com que vaig començar a publicar amb aquest nom, vaig pensar que ja estava classificat a les biblioteques, i ho vaig seguir fent.

No és senzill presentar-lo com a especialista d'una activitat científica. Vostè és un erudit.

He fet recerca sistemàtica dels textos antics i medievals en el seu estadi manuscrit, tant de les fases antigues com dels aspectes literaris, rítmics, poètics, històrics. Per això no tinc una especialitat. He estudiat textos literaris, històrics, bíblics, escrits en llatí, en català i altres llengües.

Els textos s'han de viure directament i en el context en què van ser escrits: tots els textos, els actuals, els llatins, antics o medievals, o els que són transcrits en manuscrits tardans, s'han de corregir a través de la crítica textual per saber què podia voler dir el seu autor.

Quin paper té l'abadia de Montserrat en la història de Catalunya?

L'abadia, sobretot a partir del segle XV, comença a tenir una importància constant a Catalunya i per extensió al món. Inicialment incideix en la noblesa, tot i que la influència la va tenir, però de forma indirecta, perquè predicava per al poble. Al segle XIX la Verge de Montserrat és declarada patrona de Catalunya, i al segle XX es consolida com a centre molt potent de la vida cultural. Hi ha abats molts importants que tenen clara consciència nacional, com Antoni Maria Marcet i l'abat Escarré.

També cal recordar que és una escola de música que ha aportat molt al món.

Montserrat ha tingut la peculiaritat d'incidir en la vida dels catalans des de la cultura.

I els pobles ho són, sobretot, per la seva cultura.

Els pobles ho són, sobretot, per la seva cultura

Durant nou anys va treballar a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. L'any 2007 es va escenificar la constitució del patronat de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, en què participen cinc governs: l'espanyol, que n'és el propietari, i els governs autonòmics de Catalunya, València, les Illes Balears i l'Aragó. Presideix sempre el patronat el ministre de Cultura espanyol, i hi ha dues vicepresidències: l'una l'ocuparà un càrrec de l'executiu espanyol, i l'altra, un dels consellers de Cultura, que es relleven cada any. És lògica aquesta organització?

Rotundament no. Primerament és l'Arxiu Reial de Barcelona, la qual cosa és intocable. Jo sempre l'anomeno així i entre parèntesis hi poso ACA (Arxiu de la Corona d'Aragó) que és com el coneix la gent. Però és l'Arxiu Reial, el qual té com a primer fons bàsic el dels comtes de Barcelona i reis de Catalunya i Aragó, amb els seus registres i documents. Què hi tenen a fer els espanyols? L'Arxiu es va anar enriquint amb molts fons de la noblesa catalana, però també hi ha fons de noblesa hispànica, i potser per això hi pot tenir entrada en una part el govern espanyol, però no pas en el fons principal. No hi ha res que hagi estat produït per l'Estat espanyol. Aquí les institucions sovint cedeixen l'hegemonia a Madrid a canvi de res.

A Saragossa hi va anar a parar abans del segle XVII una gran part de la documentació de registres que pertanyen a

Anscari Manuel Mundó al seu estudi en el decurs de l'entrevista.

Aragó, però per desgràcia una part important se'ls va incendiar, i els catalans no tenim la culpa que ho hagin perdut. Ells tampoc no en tenen la culpa. Es va incendiar.

Els de València també es van endur la documentació generada pel Regne de València, que està actualment l'Arxiu del Regne de València. I a Mallorca hi tenen l'Arxiu del Regne de Mallorca. Una cosa és que hi hagi alguna documentació que faci referència a aquests territoris, però el que és injustificable i indigne és que se cedeixi la presidència sobre tot el material. He anat a Madrid i a Mallorca a dir "això no és de vostès...". No m'agrada la solució final, i no ha estat fàcil arribar-hi. Ha passat de tot. S'havia arribat a voler crear l'arxiu provincial de Barcelona i portar-hi el fons de l'Arxiu Reial de Barcelona (ACA).

Els textos s'han de viure directament i en el context en què van ser escrits: tots els textos, els actuals o els llatins

Hi ha alguna assignatura pendent en els arxius històrics catalans?

Bé, hi ha molts arxius històrics catalans, per exemple, a les catedrals. O a Montserrat, tot i que el propi va ser totalment destruït el 1811, junt amb la seva gran biblioteca, però estan recollint molta documentació dels arxius monàstics d'arreu de Catalunya.

Cal consolidar la comunicació documental, no que es deixin els documents, i amb les facilitats que avui dia hi ha amb Internet això és assolible.

No hauríem d'haver cedit tantes coses a Espanya

Hi ha molt patrimoni documental català als arxius i biblioteques estrangers?

I tant! Així, de memòria, des de Sant Petersburg, on hi ha uns quants pergamins que van comprar els russos, a la

Biblioteca Nacional de París, a la Biblioteca Nacional de Madrid... A la Biblioteca Vaticana, pocs; a Sevilla, al fons de l'Archivo Ducal de Medinaceli, que estava inicialment a Madrid, hi ha l'arxiu del comtat d'Empúries, que és un dels pocs fons documentals catalans creats pels primers estats que van sorgir en època carolíngia.

Les coses que hi ha Perpinyà, que són arxius catalans, tenen un problema: París les pot reclamar.

I a l'Archivo Histórico Nacional de Madrid (AHNM) hi ha moltíssims documents catalans, que hi van arribar després de les desamortitzacions (1822 i 1835) i que, malgrat que han estat demanats, mai han retornat.

I després hi ha les "desaparicions" que han anat apareixent en els mercats clandestins. Documents de Tortosa, Ripoll, la Seu d'Urgell...

Encara dirigeixo la *Catalunya Carolingia*, i això ens obliga a seguir les documentacions que es troben sovint ací i allà, i a vegades circumstancialment fins i tot en cases de pagès.

A l'Archivo Histórico Nacional de Madrid (AHNM) hi ha moltíssims documents catalans

Dels centenars de documents històrics que vostè ha estudiat, quin és el que més l'ha impactat pel seu contingut?

Se'm fa difícil.

Potser la tesi doctoral d'història a Barcelona (1972) on vaig estudiar uns documents, els més antics en escriptura visigòtica, del segle VII, entre ells, un reial palimpsest, que ja en diuen el "palimpsest Mundó". Abans, a l'acabar la carrera vaig fer com a tesi doctoral l'edició crítica de Baquiari, monjo portuguès. Era l'any 1950, i vaig fer la tesi, escrita en català, a Roma, però qualsevol persona culta l'entenia, el català. Per aquesta tesi en teologia vaig rebre la medalla pontifícia d'or de Pius XII.

I el text que per qualsevol altre aspecte més li ha interessat?

El palimpsest visigòtic *Commicus palimpsest Paris lat. 2269*, descobert a París.

També he descobert altres manuscrits litúrgics i musicals, per exemple alguns manuscrits de Toledo, que vaig demostrar que és del segle XIII, per la qual cosa va resultar evident que aquells neumes musicals no eren els més antics.

I també el *Corpus Regularum*, dels segles V al IC. Quant a la Regla de Benet, he intentat demostrar l'autenticitat, és a dir, que fou escrita pel mateix fundador dels monestirs de Soliaco i Montecasino, cap a l'any 550.

I, evidentment, la *Bíblia de Ripoll*, del segle XI. Els còdexs que es conserven dispersos: la *Bíblia de Ripoll*, a la Biblioteca Apostòlica del Vaticà; la *Bíblia de Sant Pere de Rodes*, que es troba a París, i una tercera, la *Bíblia de Fluvià*, que es troba en tres fragments a l'Arxiu de la Corona d'Aragó a Barcelona, a l'Arxiu-Museu de Banyoles i a la Biblioteca de Montserrat. Les *Bíblies de Ripoll* s'estan publicant a Vic (la del Vaticà, 2002), i a l'octubre d'aquest any, si Déu vol, sortirà el segon volum (la de *París BnF lat. 6*).

Aquestes són bíblies són considerades unes de les obres més importants de l'art català de l'època comtal, i penso haver demostrat que estan escrites i il·lustrades per les mateixes mans.

Parlem d'art: quin és l'estudi que més li ha interessat?

A part de la descripció detallada de la il·lustració de les Bíblies susties, el més innovador és l'estudi del santcríst que des de l'any 1958 presideix l'altar major de la basílica de l'abadia de Montserrat, que vaig demostrar que és probablement de Miquel Àngel Buonarroti, tal com vaig publicar en el llibre *Un Santcríst d'ivori de Miquel Àngel Buonarroti?*.

El santcríst va ser adquirit el 1920, a Roma, pel monjo de Montserrat Bonaventura Ubach. Es tracta d'una obra de joventut de l'artista florentí feta entre el 1497 i el 1498, quan estava a punt d'esculpir la *Pietat* vaticana; hauria utilitzat el mateix jove com a model en totes dues obres. El santcríst d'ivori representa Jesús de cos sencer i nu, lleugerament cobert només amb un vel de puntes foradades similar al que cobreix les cames de sant Petroni de Bolonya, també obra de Miquel Àngel.

Quan un acaba un treball d'aquests "grossos", tens la sensació que has aportat alguna cosa.

Les coses comprades pel bisbe Josep Messeguer són totes decididament del Museu de Lleida. No hi ha cap justificació ni històrica ni documental per tornar-ho

Vostè també s'ha pronunciat sobre el Museu de Lleida Diocesà i Comarcal.

Les coses comprades pel bisbe Josep Messeguer són totes decididament del Museu de Lleida. Comprades o que va adquirir bescanviant-les per una altra cosa. No té cap justificació ni històrica ni documental el que va estar a punt de fer l'actual govern de Catalunya, que és tornar-ho. Per sort encara no s'ha fet, i espero que els governants tindran prou encert per no fer-ho. Confio que al final del judici a què està sotmès actualment es demostrarà que totes les peces en discussió són documentades com a pròpies del Museu de Lleida.

En què està treballant ara?

Ara estic redactant un text sobre el cos-ànima i esperit. Una cosa és l'ànima, i una altra l'esperit, que és naturalesa immortal. També les bèsties són animals, tenen memòria, que permet imitar les coses, però l'ésser humà té la capacitat de crear noves idees. Quan l'home mor, el seu esperit no mor, és immortal. De les bèsties, en canvi, separat el cos de l'ànima, no en queda res.

Què creu que és el millor que ha aportat al món la cultura catalana medieval?

Millor no és un terme per qualificar la cultura. Hi ha fites sense les quals no s'entén la cultura, en aquest cas, la catalana.

Quant a pensament, no hi ha dubte que Ramon Llull és un grandíssim pensador que va ser capaç d'escriure en català llibres de pensament i de teologia, la qual cosa va ser una fita, com ho demostra la quantitat de traduccions.

O Arnau de Vilanova, que com a metge i com a autor, va tenir transcendència internacional.

Tot i que em pregunta per autors medievals, cal dir que posteriorment, fins a l'època moderna, hi va haver una cosa molt important: s'escrivia en català literatura

popular, la qual cosa va mantenir la llengua viva en el poble, i això mateix, la llengua catalana, per ella mateixa, ja és una aportació universal.

Després als segles XIX i XX s'escriuen coses de categoria internacional; el que passa que a vegades les minorem nosaltres mateixos.

I també hi ha la ciència: ja que he esmentat Arnau de Vilanova, també podríem esmentar, per exemple, de Narcís Monturiol i el seu batiscaf de transcendència universal.

La llengua catalana, per ella mateixa, ja és una aportació universal

Creu que hi ha coses que cal recuperar de la nostra memòria històrica?

Els països honoren els seus pares, i a vegades les institucions catalanes fallen en això, perquè no tenen clar si els pertoca a elles fer-ho: per exemple, els 800 anys de Jaume I; en van prescindir i ho van deixar per a l'IEC i els valencians.

És cert que a vegades els aniversaris esdevenen exageracions, però en ocasions se celebren coses que tenen poca importància i es deixen coses que són veritablement referents culturals.

Un altre exemple: els 900 anys de l'abat Oliba, que com a escriptor és el més prolífic del segle XI a Catalunya, i no parlo dels documents sinó de textos literaris; és digne de figurar en tots els estudis de l'època.

La independència és l'assignatura pendent del país. Restituir la dignitat sobirana de Catalunya, la dels Països de Parla Catalana

Com veu el país actualment?

Estem en una situació absurda. El segon tripartit no té sentit. No es pot cedir el govern de Catalunya a Madrid. S'hauria d'haver fet un front català, realment nacional, i no hauríem d'haver cedit tantes coses a Espanya. El dos partits nacionalistes haurien d'estar governant, perquè al cap i a la fi van guanyar les eleccions.

Com a país tenim alguna assignatura pendent?

La independència.

Restituir la dignitat sobirana de Catalunya, la dels Països de Parla Catalana.

Moltes gràcies pel temps que ha dedicat als lectors d'AURIGA.